

जिल्हा परिषदेच्या शाळेतील इयत्ता चौथीच्या आकारिक मूल्यमापनाचा अभ्यास

मार्गदर्शक,

डॉ. एस.आर.वाजे,

एम.ए., बी.एड, एम.एड, एम.फिल, पीएच.डी.,

प्राचार्य,

अॅड. विठ्ठलराव हांडे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, नाशिक.

संशोधिका,

अर्चना यशवंत चौधरी,

एम.एससी., बी.एड, एम.एड, एम.फिल (शिक्षणशास्त्र),

प्राचार्य,

विश्वसत्य डी. टी. एड कॉलेज, ओझर.

१. प्रास्तविक

आकारिक मूल्यमापनामधून संविधानातील मूल्य गाभा घटक व जीवन कौशल्ये यांचे मूल्यमापन व्हावे. प्रत्येक सत्रातील आकारिक मूल्यमापनामध्ये सातत्य रहावे. आकारिक मूल्यमापनाच्या आठ साधनतंत्रापैकी विषय व उद्दिष्टानुसार उपयुक्त मूल्यमापन साधनांद्वारे विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन करण्यात यावे. कला, कार्यानुभव व शारिरिक शिक्षण आणि आरोग्य या विषयामुळे विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्यास मदत होते. शिक्षण प्रक्रिया जीवनाशी जोडली जाते व मूल्यांचा परिपोष होतो. त्यामुळे या विषयांचे मूल्यमापन योग्य प्रकारे करून विद्यार्थ्यांना प्रेरणा व प्रोत्साहन द्यावे. आकारिक मूल्यमापन करतांना शिक्षकांच्या मार्गदर्शनातील उणिवा आणि विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील अडचणी दूर होवून विद्यार्थ्यांचे मूलभूत संबोध व कौशल्ये दृढ होण्यासाठी योग्य ते नियोजन करून कृती करावी लागते. आकारिक मूल्यमापन करतांना जे विद्यार्थी संपादनूकीमध्ये मागे असल्याचे आढळून येईल अशा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील अडचणी/त्रुटींचा शोध घेवून व त्यानुसार वेळच्यावेळी विद्यार्थ्यांना वैयक्तिक अथवा गटात अतिरिक्त पूरक मार्गदर्शन करून त्यांना अपेक्षित संपादनूक पातळीपर्यंत विद्यार्थ्यांला आणावे लागते.

एकंदरीत आकारिक मूल्यमापन हे प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे सर्वांगीण विकास होतांना जे आकार घेत जाते त्याचे मूल्यमापन होय व ते सातत्य सर्वकष मूल्यमापनामध्ये महत्त्वपूर्ण अशी भूमिका बजावत असते.

२. संशोधनाची गरज व महत्त्व

सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनाच्या बाबतीत प्रत्यक्ष शिक्षकांच्या भेटी घेतल्या. प्रशिक्षणाच्या निमित्ताने किंवा शाळा भेटीच्या निमित्ताने त्या वेळेला असे दिसून आले की आकारिक मूल्यमापनाच्या नोंदी बाबतीत शिक्षकांत संभ्रम आहे. तसेच प्रगती पुस्तकाबाबतीतही संभ्रम दिसून आले. या सर्वच बाबींवर मार्गदर्शन होणे गरजेचे आहे असे लक्षात आले.

तसेच आकारिक मूल्यमापनाच्या बाबतीत मुख्याध्यापकांची भूमिका कोणती आहे. त्यांनी या बाबतीत शिक्षकांना कसे मार्गदर्शन करावे. शिक्षकांनी आकारिक मूल्यमापनाचे साधन वापरतांना कसे नियोजन करावे? आकारिक मूल्यमापन करतांना विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, मूल्यमापन करणे अतिशय महत्त्वाचे आहे.

३. संशोधनाचे शीर्षक

“जिल्हा परिषदेच्या शाळेतील इयत्ता चौथीच्या आकारिक मूल्यमापनाचा अभ्यास”

४. कार्यात्मक व्याख्या

१. जिल्हा परिषद शाळा –

जिल्हा परिषद या स्थानिक स्वराज्य संस्थेअंतर्गत येणाऱ्या व विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षण देणाऱ्या शाळा

२. इयत्ता चवथी –

पूर्व प्राथमिक शिक्षणात इयत्ता ३री नंतरचा व इयत्ता 5वी च्या आधीचा वर्ग

३. आकारिक मूल्यमापन –

मूलांचे व्यक्तिमत्त्व आकार घेत असतांना ते आपल्या अपेक्षेप्रमाणे घडते आहे किंवा नाही याची नियमितपणे पडताळणी करणे म्हणजे आकारिक मूल्यमापन

४. सदरील विषयाच्या संबंधित सूक्ष्म माहितीचे संकलन करून विश्लेषण करणे.

५. संशोधनाची उद्दिष्टे

१. शिक्षकांना आकारिक मूल्यमापनाच्या नियोजनामध्ये येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.

२. शिक्षकांना प्रत्यक्ष आकारिक मूल्यमापन करतांना येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.

३. शिक्षकांना आकारिक मूल्यमापनाच्या साधनतंत्राच्या वापराबाबत येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.

६. गृहीतके

१. शिक्षकांना आकारिक मूल्यमापनाच्या नियोजनामध्ये अडचणी येतात.

२. शिक्षकांना प्रत्यक्ष आकारिक मूल्यमापन करतांना अडचणी येतात.

३. शिक्षकांना आकारिक मूल्यमापनाची साधनतंत्र वापरतांना अडचणी येतात.

७. संबंधित साहित्य

प्रस्तूत संशोधनाशी संबंधित संशोधन कार्य केले आहे. त्यामध्ये डॉ. राठोड सुनिता जोगराम (२०१२-१३) चव्हाण यशवंत केवशराव (२००४)

८. संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा

अ) व्याप्ती

१. प्रस्तूत संशोधनात इयत्ता चौथीच्या वर्गाचा समावेश आहे.
२. प्रस्तूत संशोधनात फक्त जिल्हा परिषदेच्या शाळांचाच समावेश आहे.

ब) मर्यादा

१. प्रस्तूत संशोधन इयत्ता चौथीच्या वर्गापुरतेच मर्यादीत आहे.
२. प्रस्तूत संशोधन आकारिक मूल्यमापनापुरतेच मर्यादीत आहे.
३. प्रस्तूत संशोधन सन २०१४-१५ या वर्षापुरतेच मर्यादीत आहे.

९. न्यादर्श

प्रस्तूत संशोधनात इयत्ता चौथीला शिकविणाऱ्या ४० शिक्षकांची निवड केली आहे.

१०. संशोधनाची कार्यपद्धती

प्रस्तूत संशोधनासाठी वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करण्यात आला आणि टक्केवारी या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर करण्यात आला.

११. संशोधनाची साधने

प्रस्तूत संशोधनात प्रश्नावली हे साधनतंत्र वापरले आहे.

१२. अर्थनिर्वचन

इयत्ता चौथीला शिकविणाऱ्या शिक्षकांकडून भरून घेतलेल्या प्रश्नावलीच्या आधारे आलेल्या माहितीचे संकलन करून अर्थनिर्वचन करण्यात आले.

१३. संशोधनाचे निष्कर्ष

१. वर्गास्तरावर सातत्यपूर्ण सर्वेक्षण मूल्यमापनातील आकारिक मूल्यमापनाची कार्यवाही करण्यापूर्वी अध्यापन, वार्षिक नियोजन, विद्यार्थी कृती अशा प्रकारचे नियोजन करणाऱ्या शिक्षकांचे प्रमाण अधिक आढळले.

परंतू प्रात्यक्षिक/प्रयोग, प्रकल्प या आकारिक साधनतंत्रांचे नियोजन करण्यात शिक्षकांना बऱ्याच अडचणी येतात.

२. शिक्षणाच्या हक्क कायद्याची मूल्यमापन प्रक्रिया पार पाडत असतांना पालकांची उदासिनता सर्वाधिक जबाबदार आहे. ती केवळ शिक्षकांची जबाबदारी आहे असा समज अंमलबजावणीतील महत्त्वाचा अडसर आहे.
३. प्रकल्प ही बाब शिक्षकांच्या मते खर्चीक असल्यामुळे पालकांचे सहकार्य मिळत नाही.
४. अतिरिक्त पूरक मार्गदर्शनाबाबत शिक्षक विषयनिहाय त्रटींचा शोध घेवून मार्गदर्शन करतात.

१४. संशोधन शिफारशी

१. शिक्षकांना प्रशिक्षणाच्या माध्यमातून प्रात्यक्षिक, प्रयोग व प्रकल्प या साधनांच्या वापराबाबत मार्गदर्शन देण्यात यावे.
२. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापनातील आकारिक मूल्यमापन करण्यापूर्वी शिक्षकांना त्याचे काटेकोर नियोजन करावे.
३. शाळेमध्ये पुरेसे शैक्षणिक साहित्य नियमितपणे वेळेत शासनाने पुरवावे.
४. शिक्षकांनी साधनांचा वापर करतांना नियोजन करावे.
५. पालकांचा सहभाग मिळविण्यासाठी पालकांची कार्यशाळा त्यांच्या सोयीनुसार ग्रामसभेत घेण्यात यावी.
६. शिक्षकांनी वर्गात अध्यापन करत असतांना विद्यार्थ्यांचा कृतीयुक्त सहभाग नेहमी घ्यावा.

संदर्भसूची –

१. महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (विद्यया परिषद) पुणे- ३०
१. सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन शिक्षक मार्गदर्शिका (भाग-१,२,३)
२. भितांडे वि.रा. (१९८९) शैक्षणिक संशोधन पद्धती. नूतन प्रकाशन, पुणे.
३. कदम आणि चौधरी (१९९४) शैक्षणिक मूल्यमापन. नूतन प्रकाशन, पुणे.